

kesztő, hanem a kiegészítő funkciók a meghatározóak. Tisztában vagyunk azzal is, hogy a video nem helyettesítheti az ismeretszerzés sok más eszközét. Nem pótolja a kirándulásokon, üzemlátogatásokon szerzett közvetlen tapasztalatokat, megfigyeléseket. Nem pótolja a tanár színes, élményszerű elbeszélését, magyarázatát. Ha részlet-dús jelenségek, objektumok bemutatására van szükségünk, akkor célszerű a dia-, vagy az írásvetítőt közbeiktatni. A térképek a legalkalmasabbak a topográfiai munkához. Tehát szó sincs arról, hogy a hagyományos szemléltetőeszközöket mellőzhetővé tenné a képmagnetofon. Mindenesetre célszerű előre meghatározni a tanórának azokat a részeit, amelyekben az új technika és a hagyományos taneszközök kiegészítik és felerősítik egymást.

KORMÁNY GYULA

"A kóbor kutyákat szoktam csak sajnálni"

(A hatodik osztályos Zolival Gáspár Sarolta és Horváth Ida beszélgetett)

- Azt szeretném, ha majd vidám feleségem lenne, mert akkor az egész család átveszi a vidámságot, és én nem szeretek szomorú lenni. Szeretnék ezen változtatni, hogy ne legyek szomorú, de nem nagyon sikerül, mert bátortalan vagyok. Ha a bátorságon múlik, hogy feleségem legyen akkor inkább ne legyen feleségem, azt kívánám. De ha lenne bátorságom, akkor szerintem megnősülnék.

- *Miért kell ahhoz bátorság?*

- Egy ismeretlent megszólítani vagy beszédbe elegyedni vele ... ahhoz nagy bátorság kell szerintem...

- *Te többet vagy szomorú, mint vidám?*

- Igen. Többet vagyok szomorú.

- *Mitől vagy szomorú?*

- Hogy nem foglalkoznak velem. Legtöbbször egyedül vagyok és nem barátok között. Otthon nem vagyok szomorú. Csak ha kimozdulok a lakásból.

- *Otthon jól érzed magad?*

- Igen, nagyon sok játékom van, és szeretek velük játszani. Egyedül is. Úgy gombfocizom, hogy két csapat vagyok, és egymás ellen játszom, így aztán mindig döntetlen lesz az eredmény. Mindig csak a jobb kezemmel lövök, azután átmegyek a másik térfélre.

- *Körbejársz az asztal körül?*

- Igen.

- *Milyen gyerek vagy te különben?*

- Hát, gyakran vagyok meglapulós. Nem szoktam beszélgetni, mert nincs kedvem a társasághoz, és gyakran van úgy, hogy unatkozom. Unatkozás vagyok, de unalmas az nem vagyok.

- *A többiek az osztályban szeretnek téged?*

- Nem szeretnek, de nem is utálnak. Az osztályban csak azt szeretik, aki nagyménő, valamije van, mondjuk egy kvarcjátéka... Nincs még a helyem az osztályban. Nem tudom megtalálni a helyemet az osztálytársaim körében, nem tudok bekapcsol-

* Elhangzott a rádió *Neveletlenek* című műsorsorozatában

lódni a beszélgetéseikbe. Most már elfelejtettem focizni is, nem tudom a cseleket sem. Az osztálymeccseken egyáltalán nem engednek be focizni, és így el is felejték.

- *Te semmiben sem vagy nagymenő?*

- Az osztálytársaim java része nem valami jó tanuló, mondjuk, én vagyok a negyedik legjobb tanuló az osztályban. De nem nagyon veszik észre, hogy én jól tanulok. Egyáltalán nem vesznek észre.

- *És mit szeretnél, Zoli, hogyan legyen ez?*

- Az lenne jó, ha tőlem is megkérdeznék a véleményemet arról, amiről éppen ott beszélgetnek, és nem utasítanának el avval, hogy én úgysem ismerem azt.

- *Te ott ülsz tehát a padban, a többiek beszélgetnek, te szeretnél odamenni, mire ők azt mondják, hogy menj innen...?*

- A padon ülnek, és ha oda akarok ülni, akkor kinyomnak a padból.

- *Általában úgy érzed, hogy inkább rossz dolgok történnek veled?*

- Részben, de vannak jók is. Például van egy barátom, a legjobb barátom, avval mindig megosztom a helyemet. Ha van valahol még egy hely, akkor odaszorít engem is. Az is jó, hogy a gyengébb tanulók sem tudnak a "nagymenők" közé beférközni, azok aztán összegyűlnek egy kis csoportba, és oda én is be tudok állni. A gyengébbek közé...

- *Mivel lehet téged megbántani?*

- Ha csúfolnak a foltom miatt, de mostanában már nem nagyon szoktak.

- *Ez a folt mióta van az arcodon?*

- Amikor megszülettem, utána néhány hónappal jött ki. Dehát akkor már megszokhatták, hogy az arcodon van egy folt a bal szemem alatt. Olyan, mintha égés nyoma lenne... Nem, most már nem is bánt. De elsőben meg másodikban nagyon csúfoltak.

- *Van testvéred?*

- Nincs.

- *És külön szobád?*

- Nincs, anyukámmal alszom. Nem szeretek egyedül lenni.

- *És apukád?*

- Apukám a másik szobában alszik.

- *Tehát te anyuval vagy egy szobában, és apu van a külön szobában.*

- Igen.

- *És otthon is van olyan dolog, ami bánt?*

- Ha valami megtetszik, akkor elkezdek könyörögni, hogy vegyék meg a születésnapomra. Most is a hokit "elővételbe" vették meg, mert annyira könyörögtem. Féltem, hogy elfogy, mert nagyon kelendő áru.

- *Sokszor könyörögsz így?*

- Igen, mert mindig egyedül vagyok, és nem is tudok mást csinálni, csak valami játékkal játszani. Anyuék azt mondják, hogy *elkényeztetett vagyok*. De ez nem igaz.

Mert azért nekem sem vesznek meg mindent.

- *Akkor érzed jól magad, ha kapsz valamit?*

- Igen. Akkor teljesül a vágyam... De olyan is van, hogy ha vetetek valamit, utána már megbánom. Rosszul döntök. Amikor még nem az anyém, akkor jónak tartom, de amikor már az anyém, akkor kezd unalmassá válni.

- *Milyen programokat szeretsz?*

- Moziba járni nagyon szeretek, de nincs rá alkalmam. Nem nagyon engednek el egyedül. Máshová se nagyon járok, inkább otthon ülök, és játszom. Van, amikor egyedül, van, amikor apu játszik velem. Amikor ő is unatkozik.

- *Apukád is szokott unatkozni?*

- Hát igen... Akkor legszívesebben alszik. Mindig pihen, ha nem dolgozik.

- *Szokatok hárman együtt programokat csinálni?*

- Inkább otthon szoktunk játszani valami társasjátékot. Néha elhatározzuk, hogy strandra megyünk, vagy pedig a Várat megnézni. De az apukám nem szeret tömegbe járni, társaságban lenni, a strandra sem szeret menni.

- *És hozzátok járnak emberek?*

- Nem sokan.

- *Inkább a szüleid mennek el társaságba?*

- Nem. Ők sem mennek sehova.

- *Mivel töltik az idejüket?*

- Anyu nagyon sok időt tölt el a házi munkával, apu vagy alszik, vagy pedig dolgozik. Mászt nemigen szoktak csinálni.

- *Te mikor lennél megelégedve magaddal?*

- Ha nagyon sokszor helyesen döntenék, és nem okoznék senkinek se csalódást. Magamnak se.

- *Úgy érzed, hogy a szüleidnek csalódást okozol?*

- Igen, amikor vesznek valamit nekem nagyon drágáért, mert sokat könyörögtem érte, és azután az nem okoz örömet nekem. Akkor a szüleimnek nagyon nagy csalódást okozok, mert nem tudták megkeresni a kedvemet úgy, ahogy akarták. Nem sikerült nekik, mert én rosszul választottam. Mert ha valamit megvesznek, amit kinéztek magamnak, akkor már nézek is valami mást, ami kéne. Egyszerűen nem tudnak örömet szerezni, mert állandóan könyörgök újabb ajándékért.

- *Azután megkapod, de mégsem örülsz neki, és unatkozol tovább...*

- Van, aminek elég sokáig örülök. Mondjuk egy számítógépnek egész életemben örülni tudnék, az egészen biztos.

- *Talán az a te legnagyobb gondod, hogy egyedül vagy?*

- Igen, az. És így játékkal akarok játszani. Ebből vannak a családi gondok, mert anyuék azt mondják, hogy hát már annyi pénzt költötték el és hiába. Ennek mind az egyedüllét az oka! De *lehetne rossz testvérem is!* Mert van olyan gyerek, aki rosszul járt a testvérel, mert az nagyon veszedős, rossz tanuló, és annyira hanyag, hogy csak gond van vele. Nem tud játszani, elrontja a játékokat. Hát olyan nem kéne!

- *Milyen kéne?*

- Olyan, akire ha rászólnék, hogy rosszul játszik, akkor szót fogadna és mindig játszana velem. Akkor lenne kedvem hozzá. Olyan legyen, hogy élvezze a játékot. Apu-ém nem élvezik, és ez így nem játék.

- *Téged nagyon sok baj éri!*

- Igen. A legtöbb azért van, mert bátoratlan vagyok és gyenge. Sokat vagyok beteg is. Az a legrosszabb, hogyha fáj a torkom. Mindig ez szokott lenni.

- *Egyáltalán nem úgy nézel ki, mint aki beteges. Magasabb vagy, mint az én fiam, aki pedig már hetedikes. Nem mondhatnám azt se, hogy vékony vagy. Szemüveges, az vagy, de...*

- Nagyon rosszul látok. Pár méteres távolsáig sem látok el tisztán, csak úgy, hogy hunyorítanom kell.

- *Hányas ez az üveg?*

- Csak feles, de akármit kérdeznek az orvosok, hogy ez a szemüveg jó-e, vagy az, én nem tudok választani, mert semelyikkel nem látok jól. Nagyon szédülök, és ha a fejem fáj, akkor is szédülök.

- *Sokat fáj a fejed?*

- Igen, de az egyik osztálytársamnak sokkal többet fáj a feje, csak nem mutatja ki. Én otthon a családban úgy nyögök, hogy nem bírják hallgatni. Van, amikor nagyon fáj a fejem, muszáj lefeküdnöm, és aludnom még reggel is. Ha reggel fáj a fejem, akkor újra lefekszem, és egész délig alszom.

- *Ki van otthon veled, ha beteg vagy?*

- Senki, mert anyu vagy délelőttös, vagy délutános, apu meg semmikor nincs otthon. Csak késő délután jön haza. Inkább egyedül vagyok és játszom a játékaimmel.
- És nem mész suliba...
- Ha nem nagyon fáj a fejem, akkor csak egy Kalmopirint kell bevennem, mert a tanulásban nem lehet elmaradni.
- És a Kalmopirintől elmúlik a fejfájásod?
- Az Algopirintől hamarabb, inkább azt szedek, de ha nincs otthon, akkor Kalmopirin is jó, attól is elmúlik, csak lassabban.
- Nem vizsgálták ki, hogy mitől van ez a sok fejfájás, meg szédülés?
- De igen. Egyszer már kivizsgálta a szemorvosom, a régi szemorvosom. Megröntgenezett a fejem, akkor arcüreg gyulladásom volt. De most már nemcsak attól fáj. Izgalmaktól, vagy nem is tudom. De nagyon sokat szokott fájni. Így aztán inkább otthon maradok, nem szeretek társaságban lenni, mert nem tudok mit csinálni, ha fáj a fejem... Valami ballépést is elkövehetek. Rossz buszra szálllok fel, vagy pedig nem tudom, hogy kihez indultam, vagy belebotlok valamibe, vagy elbotlok...
- Viszont, ha fáj a fejed és otthon vagy, akkor nem történhet semmi baj...
- Akkor nem. Beveszek egy Algopirint és szenvedek, amíg el nem múlik.
- És ahhoz mit szólnak az osztálytársaid, hogy olyan sokat vagy beteg?
- Hogy gyenge vagyok, és hát csúfolnak is ezért, hogy...
- Nem sajnálnak?
- Á, dehogy! Legfeljebb abban sajnálnak, hogy van egy ilyen folt az arcomon.
- S gondold, hogyha nem lenne az arcodon ez a folt, akkor másmilyen lenne az életed?
- Egy kicsit, de akkor nem sajnálnának. Úgyhogy még örülök is neki, hogy van.
- Szereted, ha sajnálnak?
- Hát, az is jó; ha együttéreznek velem. Arra mindig szükség van, hogy sajnáljanak, mert ha szép, bátor és okos vagyok, akkor is van olyan eset, hogy sajnálásra szorulok. Arra, hogy együttérezzen a bajommal valaki. Jól esik a sajnálás, hogy "ó, hát milyen csúnya foltja van, én nem lennék a helyében, de sajnálom..." Én is szoktam sajnálni a kóbor kutyákat. Kedvem lenne verekedni, ha valaki bántaná őket. Tegnap is láttam a Duna-parton egy sánta kóbor kutyát, és fölűnt egy család a láthatáron egy nagy farkaskutyával. Az meg ott ballagott, szegényke. Na, mondom, ebből jó tépés lesz! Megvártam a farkaskutyát, fedeztem a kóbor kutyát, végül is elment a család. A kóbor kutyákat szoktam csak sajnálni.

Zoli osztályfőnöke:

Zoltán jó tanuló, jó gondolkodású, a komoly gyerekek közé tartozik. Óra alatt aktív, figyel, dolgozik, jelentkezik és duzzog magában, ha nem őt szólítjuk fel. Megsértődik, azt szeretné, ha mindig csak ő szerepelne. Pedig azért azt is be kellene látnia, hogy nem lehet mindig ő a szereplő! Egyébként valóban ügyes, figyelmes, jó meglátásai vannak. Problémamegoldó gondolkodása is igen fejlett. Ezt bizonyítja, hogy igen jó tanuló.

Egy kicsikét zárkózottabb társainál, de mi így fogadjuk el őt. Próbáljuk segíteni gatlásossága feloldásában. Látszik a kis arcán, hogy ilyenkor olyan hálás! Sajnos ezt el is várja. Ez nem egészen helyes dolog! Talán a zárkózottságából adódik. Azt hiszem, hogy nem lehetünk vele sem igazságtalanul elnézőek. Ha megmondjuk, hogy nincs igaza, belátja. Befolyásolható, elfogadja a felnőttektől a dorgálást.

Nagyon jó osztályközösségnek tartom ezt az osztályomat, nagyon sok az értékes kisgyerek. A legértéktelebbről, a legrosszabb tanulóért is ugyanúgy harcolok! Semmi pénzért nem adnám oda ezeket a gyerekeket! Segítjük egymást. Mindez Zol-

tán helyzetét is meghatározza. Nagyon szeretem őt, de nem jobban, mint bármelyik társát.

Egyetlen gyermek a családjában. Csak felnőttek között van. Szülei kellő gondossággal, sőt hozzátennem, egy kicsit elkényeztetve nevelik. Mindent megkap, mindene megvan, segítenek is neki, és nemcsak anyagiakban. Ebből is adódhat az, hogy a kudarcokat nehezebben viseli. Az iskolában inkább egyedül játszik. A szünetben is fogja a kvarcjátékát és lövöldözik. Nem futkázik a többiekkel, hanem félrehúzódva játszik.

Az átlagos 12 éves gyerekeknél érettebb, komolyabb, talán éppen a zárkózottságából adódóan. Szereti a természetet és el tudom képzelni, hogy akár agrármérnök, kertész, vagy éppen állatgondozó lesz belőle. A képességei megvannak ahhoz, hogy egyetemet vagy főiskolát végezzon. Szerintem felnőtt korában is fontosabb lesz számára a természet, mint az emberek. Bár ahogy érik, talán jobban igényli majd a baráti, a társas kapcsolatokat is.

Dr. Makói Zita, gyermekorvos

Körülbelül egy hete volt utoljára egy ilyen betegem...

Régóta meggyőződése: ha valamely gyerekkel túlságosan gyakran van egészségügyi probléma, ott utána kell nézni, annak is, hogy mi az, ami ezt létrehozza a valóban kimutatható kórokozókön kívül. Ha Zolit elhoznák hozzám a szülei, először ki kellene vizsgálni, hogy nincs-e valóban valami ténylegesen fennálló testi betegsége. Megnézetném újra a szemét, hogy jól lát-e, vagy valóban szüksége van-e szemüveg-re. Ugyanez vonatkozik a gyakori torokfájására is.

A vizsgálatok alatt lehetőségem lenne megfigyelni azt is, hogy milyen a viszonya a családtagoknak egymáshoz. Föltétlenül kérném, hogy legyen ott a vizsgálatok alkalmával a szülő és megfigyelném, hogyan viselkedik a gyerek, az anyuka, miként mondják el a panaszuikat. Nagyon érdekes volt a számomra például, hogy a kislány azt mondta: "szemorvosom". Ez az idősebb embernek a tipikus megfogalmazása: nemcsak autóm, lakásom, hanem orvosom is van... Ezt egészséges gyerekeknél soha nem figyeltem meg! A szóhasználat azt sejteti, hogy a családjában, a közvetlen környezetben sokat foglalkoznak az ő bajaival.

Zoli sok elejtett szava utalt arra, hogy – miközben jó tanuló – nem szeret iskolába járni. Általában azok a gyerekek, akiknek lelki okokkal összefüggő betegségeik vannak, nem szeretik azt a közösséget, amelyhez tartoznak. Zoli sem találja meg az osztályban az őt megillető helyet, hiszen nem az úgynevezett "jobb csoporthoz" csatlakozik, ahova tanulmányi eredménye szerint tartozhatna, hanem a gyengébbekhez. Keresi a beilleszkedés módját, mint minden gyerek. Nem mindegy azonban az, hogy ki melyik tulajdonságát találja érdemesnek arra, hogy egy csoportban helyet keressen: a kedvességét, ügyességét vagy más. Zoli a sajnálatraméltóságot választja. Az ilyen típusú gyerekekre általában jellemző az is, hogy gyakorta testi tüneteket produkálnak.

Fontos lenne tudni, hogyan látják a szülők a saját gyerekeiket. Észreveszik-e, egyáltalán, hogy valami nincs rendben azon kívül, hogy rosszul lát, és hogy gyakori torokgyulladásai vannak? Észreveszik-e egyáltalán, hogy gyerekekkel lelki bajok vannak?

A családok jelentős része nem tudja, hogy hogy lehet úgy élni, hogy közben jól is érezzük magunkat. Árukodó jelzés, hogy Zoli vidám feleséget szeretne. Úgy gondolom, egy jó anyukának azt kellene először megtanítania a gyerekeinek, hogy jó ebben a világban élni, jó emberekkel együtt lenni. Ez a fajta életszeretet hiányzik ebből a gyerekből. Nem éli át, hogy örülnek neki, hogy ő a szülei szemében kedves, jó, okos. Ez természetesen nem csak szavakon múlik. Azt hiszem, hogy a szavakkal ki nem fejezhető dolgoknak gyakran sokkal nagyobb a jelentőségük, mint a szavakkal kifejezhetőeknek. Talán az a legfontosabb, amit a szülők a viselkedésük példájával sugallnak.

H. Sas Judit, szociológus

- Azt hiszem, hogy Zoli gyereksorsában nagyon sok felnőtt ismer majd magára, aki ugyanilyen egyedül, ugyanilyen elszigeteltnek érzi magát, és minden baját másokban keresi.

- *Veszélyeztetett helyzetű gyerek-e Zoli?*

- Mint szociológus azt kellene mondanom, nem dehogya. Hiszen Zoli körül minden rendben van, rendezett környezetben, ép családban él, mindene megvan. És mégis azt gondolom, hogy ha valaki veszélyeztetett, akkor Zoli feltétlenül az. A többi gyerek nem focizik vele, a padból kiebrudalják, féldioptriás szemüvege van, és ezzel nem lát. Állandóan beteg, sajnálni kell, hiszen szüksége van a sajnálatra. Ez a gyerek végtelemül magányos.

- *Vajon mitől ilyen?*

- A rokonszenves tanárnő tudja, hogy elszigetelt, tudja, hogy félrehúzódó, de evvel együtt kitűnő gyerekeknek tartja. Vele született tulajdonságnak véli a magányosságát. Jövőjét előre vetítve olyan emberként (esetleg kertészként) képzei el, aki egész életét magányosan fogja majd leélni. A tanárnő nem riadt. Nem eléggé riadt.

Nem ismerjük Zoli szüleit, és nagy felelőtlenség a távolból ítélkezni, bármit is kijelenteni róluk, az otthoni környezetről. Mégis: Zoli szavai olyasmiről árulkodnak, ami nemcsak az ő családjára jellemző. Zoli azt állítja, hogy apu nem szereti az embereket, ezért hozzájuk nem jön senki. Ők sem mennek sehova. Anyu a háztartási munkát végzi. Valami hallatlan közönyösség lengi körül mindazt, amit a gyerek a családjáról elmond, és valami fájdalom, hogy még az otthon sem tud számára igazi örömet szerezni. Hiszen szüleinek is csalódást okoz. Nem azzal, ahogyan tanul, hanem azzal, hogy még a kívánt és megkapott játékoknak sem tud igazán örülni. Zoli szomorú, örömtelen gyerek. Az az érzésem, hogy ha az édesanya, az édesapa, vagy a tanárnő egyszer rákiabálna Zolira: hogy "ne sajnáld magad, nincs semmi bajod, féldioptriás szemüveggel igazán lehet látni", akkor ez az indulat a szeretet megnyilvánulása, a féltés megnyilvánulása lenne. Talán akkor nem érezné magát ez a gyerek ilyen iszonyatosan magányosnak.

Zoli avval fejezi be mondandóját, hogy ő egyetlen lényel tudja magát azonosítani: a kóbor kutyával, ami tudvalevően a kivetettség szimbóluma. Ennél riasztóbb, torokszorítóbb aligha van! Úgy tűnik, e kislány körül egyetlen felnőtt sincs, aki gondolkodna azon, hogy a magányosságáért nem a gének a felelősek, hanem elsősorban a környezet. Hogy a környezetnek kell kivonszolni Zolit, a Zolikat (a felnőtt Zolikat is!) a magányosság viszonylatából.

GÁSPÁR SAROLTA - HORVÁTH IDA

A Jónás-klip

Mindenki jót akart. Ki kétlené? Még a máskor oly finnyás kritikus is, akinek gonoszságain hetekig cuppognak a beavatottak. Most talán a kutyája foglalhatta le videózás közben, vagy beszélhetek hozzá vetítés alatt, mert legnagyobb példányszámú napilapunk hasábjain két héttel az adás előtt azt írta kedvcsinálásképpen: "megragadóan szép film a Jónás könyve."

Így aztán persze készült az ember, hogy lásson végre ebben a műsorínséges időben valamit, ami itthon készült, s filmnek, irodalomnak egyként csábító. Ráadásul gimnáziumi tananyag!